

Een Inventariserend Archeologisch Veldonderzoek aan de Verlaatsterweg 12, te Gerkesklooster, Gemeente Achtkarspelen (Fr.)

Steekproef-rapport 2006-04/3; ISSN 1871-269X; CIS-code 16746

Inleiding

Het plangebied bevindt zich in Gerkesklooster, gemeente Achtkarspelen, aan de Verlaatsterweg nummer 12 (zie Figuren 1 en 4; de RD-coördinaten van boorlocatie 1 zijn 209,434/583,952). Het onderzochte terrein bevindt zich aangrenzend aan de westzijde van de bedrijfsloods en heeft een omvang van 600 m². Het terrein bevat aan het oppervlak puin, fragmenten asfalt en grind.

Figuur 1. Gerkesklooster, Verlaatsterweg: Overzichtskaart. Het plangebied is met een pijl aangegeven en omgeven door een rode cirkel. [Verschaald naar: ANWB *Topografische Atlas 1:25000 Friesland*. 2004. Den Haag, ANWB bv; een blok geeft een vierkante kilometer aan.]

Het onderzoek werd uitgevoerd in opdracht van de heer G. Koopmans, via Pietersma & Spoelstra Ruimtelijke Ordening en Milieuadviseurs, vertegenwoordigd door Mr. C. den Hollander-van der Ent. De aanleiding tot dit onderzoek is de voorgenomen uitbreiding van bovengenoemde loods naar het westen. Bij de bouwactiviteiten zal geheid worden. Het doel van het onderzoek is het bepalen van de bodemkwaliteit en het opsporen van eventueel aanwezige archeologische indicatoren. Hiertoe is de bodem onderzocht op een cultuurlagen en op archeologische voorwerpen.

Bureauonderzoek¹

Het plangebied bevindt zich qua bodem op de grens tussen een moerige podzolgrond met een zavel- of kleidek plus moerige tussenlaag, en een knippige poldervaaggrond met kalkarme klei (classificatie bodemkaart respectievelijk kWp met grondwatertrap II en gMn83Cnp met grondwatertrap V: gemiddelde hoogste grondwaterstand minder dan 40 cm en gemiddelde laagste grondwaterstand tussen 80 en 120 cm en bij grondwatertrap V meer dan 120 cm onder het maaiveld). Ten noorden van het plangebied ligt een terp.

In het Centraal Monumenten Archief (CMA) en het Centraal Archeologisch Archief (CAA) van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) zijn geen meldingen bekend van archeologische terreinen of vondsten uit het plangebied (zie Figuur 2). In de omgeving van het onderzoeksgebied zijn wel drie meldingen bekend. Ongeveer 150 meter ten noorden van Verlaatsterweg 12 liggen twee terrein van hoge tot zeer hoge archeologische waarde. Het betreft de oude dorpskern van Gerkesklooster [CMA 15100/06G-026; RD-209,479/584,125] en het laat-middeleeuwse kloostercomplex dat ten westen ervan heeft gelegen. Het terrein van het kloostercomplex is momenteel bebouwd, maar in 1991 door RAAP met weerstandsmetingen onderzocht, waarbij de kloosterfundamenten zijn gelocaliseerd [CMA 15067/06G-020; RD-209,311/584,141].

Ongeveer 700 meter ten noordoosten van het plangebied is een vondst gemeld bij het afgraven van zand. Onder een ongeveer 50 cm dikke kleilaag zijn circa zes gaten van 75 cm diep in de zandbodem waargenomen, waarin veen is afgezet. In dit veen bevonden zich scherven aardewerk van kogelpotten en staalpancherven uit de 10^e-12^e eeuw [CAA-300444; RD-209,730/584,600].

In de historische atlassen is te zien dat het plangebied tot het begin van de 20^e eeuw niet was bebouwd (zie Figuur3).

¹ **Gebruikte literatuur:**
Centraal Archeologisch Archief (CAA) en Centraal Monumenten Archief (CMA) van de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) [ARCHIS].
Friese Archeologische Monumenten Kaart Extra (FAMKE).
Schotanus, C. 1664. *Beschrijvinge van de Heerlyckheydt van Frieslandt*. Facsimile-uitgave 1978. De Tille bv Leeuwarden/Theatrum Orbis Terrarum bv Amsterdam: Kaart voor p. 195.
Stichting voor Bodemkartering, 1981. *Bodemkaart van Nederland 1:50000. Blad 2 Oost (gedeeltelijk) Schiermonnikoog - 6 Oost Leeuwarden*. StiBoKa, Wageningen.
Uitgeverij Nieuwland, 2006. *Grote Historische Topografische Atlas ±1926-1934. Fryslân 1 : 25 000*. Uitgeverij Nieuwland, Tilburg: p.77.
Uitgeverij 12 Provinciën, 2005. *Luchtfoto-Atlas Fryslân. Schaal 1:14000*. Uitgeverij 12 Provinciën, Landsmeer: p.125.
Versfelt, H.J. & M. Schroor, 2005. *De Atlas van Huguenin: Militair-topografische kaarten van Noord-Nederland 1819-1829*. Heveskes Uitgevers, Groningen/Veendam: Kaart 14.
Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990. *Grote Historische Atlas van Nederland deel 2: Noord-Nederland 1851-1855, schaal 1:50000*. Wolters-Noordhoff, Groningen: p.38.
Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1992. *Grote Historische Provincie Atlas 1:25 000. Friesland 1853-1856*. Wolters-Noordhoff Atlasproducties, Groningen: p.59.
www.dewoonomgeving.nl
www.fryslan.nl

Figuur 3. Gerkesklooster, Verlaatsterweg: de historische kaarten. [Naar: linksboven de Huguenin-atlas 1819-1829, rechtsboven de historische atlas 1853-1856 en linksonder de historische atlas 1926-1934.]

Archeologisch verwachtingsmodel

Naar aanleiding van het bureauonderzoek is een archeologisch verwachtingsmodel opgesteld. Vanwege de nabijheid van de historische kern van Gerkesklooster zijn in het plangebied mogelijk nog laat-middeleeuwse indicatoren aanwezig. Gezien de historische kaarten worden archeologische grondsporen uit deze periode niet verwacht. Indien er zich nog een podzolbodem bevindt, is het mogelijk indicatoren en grondsporen uit eerdere perioden aan te treffen.

Werkwijze

De Friese Archeologische Monumenten Kaart Extra (FAMKE) eist voor het plangebied voor de periode steentijd-bronstijd geen archeologisch onderzoek, maar voor de periode midden-bronstijd-Middeleeuwen een 'karterend onderzoek 1'. Dit houdt in dat er zes boringen per hectare met een minimum van zes boringen per plan worden geplaatst.

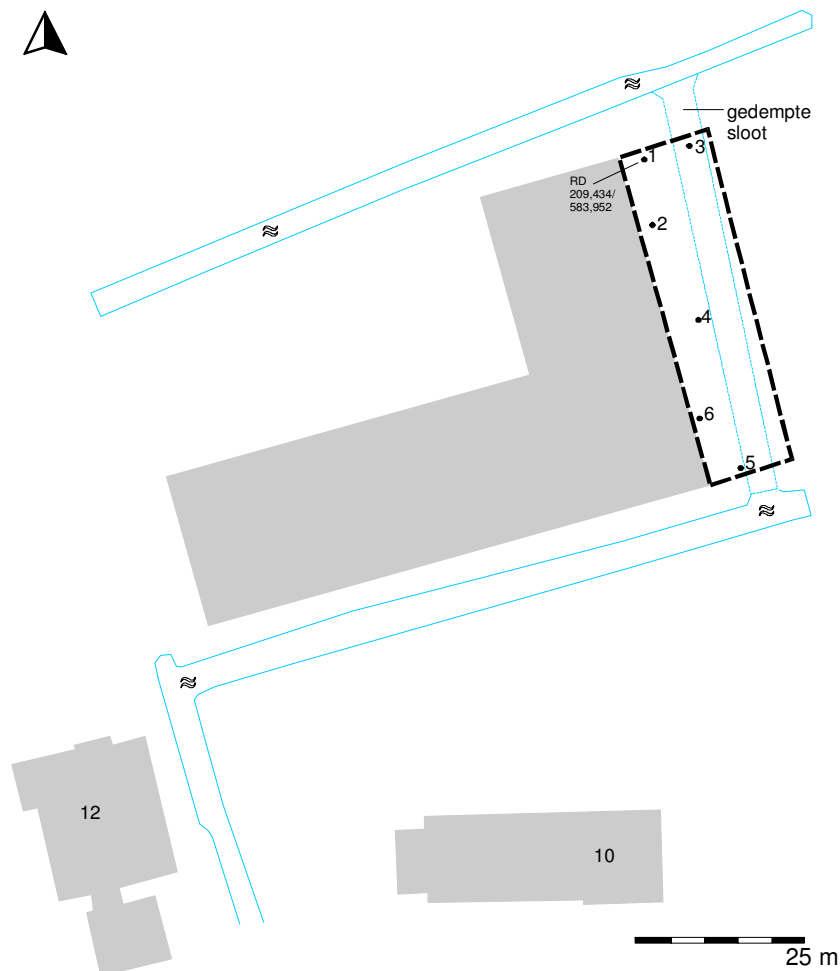
Onze werkwijze is overeenkomstig de eisen van dit karterende onderzoek uitgevoerd. De eerste anderhalve meter is met een 10 cm edelmanboor uitgevoerd, waarna is overgegaan op een 3 cm steekguts. De opgeboorde grond is doorzocht op de aanwezigheid van cultuurlagen en archeologische indicatoren, zoals aardewerk, bewerkt vuursteen, metalen voorwerpen of houtskool. De boorlocaties zijn ingemeten aan de bestaande bebouwing. Voor de ligging van de boringen wordt verwezen naar Figuur 4. Van de boorlocaties zijn NAP-hoogten genomen.

Resultaten

Voor de beschrijvingen van de boorresultaten en de NAP-hoogten wordt verwezen naar de bijgevoegde boorstaten en veldwaarnemingen. Het archeologisch veldonderzoek vond plaats op 6 april 2006.

De bodem in het plangebied bestaat uit een ongeveer 20 cm dik grindpakket met puinresten en brokken asfalt, gevolgd door bijna een meter opgebracht zand. Onder dit zand is een stug, ijzerhoudend kleipakket met plantenresten aanwezig. Rond anderhalve meter onder het maaiveld begint een veenpakket dat in dikte varieert van 23 tot 115 cm. Een smeerlaag vormt de overgang tussen het veen en het zand. In het zand heeft zich een podzolbodem gevormd (de diepte van het zand varieert van 120 tot 205 cm onder het NAP).

Er zijn tijdens het veldwerk geen archeologische indicatoren aangetroffen.

Figuur 4. Gerkesklooster, Verlaatsterweg: situatietekening met de boorlocaties. De genummerde punten geven de uitgevoerde boringen weer. De begrenzing van het onderzochte gebied is met een zwarte onderbroken lijn aangegeven.

Conclusies en advies

In plangebied Verlaatsterweg 12 zijn in het verleden geen archeologische vondsten of terreinen gemeld aan de gegevensbestanden van de ROB. Het terrein bevindt zich buiten de historische kern van Gerkesklooster en is volgens de historische atlanten de laatste twee eeuwen niet bebouwd geweest.

De eerste meter van de bodem bestaat uit een harde laag met puin, grind en asfalt, gevolgd door opgebracht zand. Dit houdt in dat de bovenste laag van de bodem hierdoor verstoord is. Onder het zand bevindt zich namelijk geen oudere bouwvoor, maar direct stugge klei gevolgd door een veenpakket. De dikte van het veenpakket varieert. Onder het veen is zand aanwezig waarin zich een podzol heeft gevormd. Dit zand bevindt zich op 1,2 tot 2,05 meter onder het NAP; in het zuiden van het plangebied ligt het zand lager dan in het noordelijke deel.

Volgens het opgestelde archeologische verwachtingsmodel is het mogelijk dat er in het plangebied middeleeuwse indicatoren aanwezig zijn. Doordat de bouwvoor en de bovenste centimeters van het kleipakket niet meer aanwezig zijn (deze zouden zich onder het opgebrachte zand moeten bevinden), is de kans op de aanwezigheid van middeleeuwse indicatoren klein. Er zijn tijdens het veldwerk ook geen archeologische vondsten gedaan. Onder het veen is een podzolbodem aanwezig; hetgeen inhoudt dat het gebied waarschijnlijk droog genoeg is geweest voor prehistorische bewoning. In het zand zijn echter eveneens geen archeologische indicatoren aangetroffen.

Op basis van de hierboven genoemde resultaten zijn beperkingen of beschermende maatregelen niet wetenschappelijk te verdedigen. De kans op onverstoorde archeologische grondsporen in de kleilagen is klein. De aanwezigheid van onverstoorde archeologische grondsporen uit de steentijd, die zich onder het veen kunnen bevinden, kan niet worden uitgesloten, maar er zijn hiervoor geen indicatoren waargenomen. Op het 600 m² grote terrein zijn reeds zes grondboringen uitgevoerd waardoor de boordichtheid op 100 boringen per hectare komt. Archeologisch vervolgonderzoek is daarom niet noodzakelijk.

Wij wijzen er op dat indien er op het terrein archeologische vondsten worden gedaan, deze volgens de Monumentenwet 1988, artikel 47, gemeld moeten worden bij de gemeente Achtkarspelen.

Zuidhorn, 11 april 2006
De Steekproef

drs. C. Tulp
(senior archeoloog)